

ความคิดสร้างสรรค์กับการพัฒนาการเรียนการสอน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เครือฟ้า แก้วคุ้ม¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์กับการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ของ Reilly and Lewis (1983) แนวการสอนความคิดสร้างสรรค์ของ Ankney and Sayre (1975) และทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการคิดสร้างสรรค์ เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ และทฤษฎีโครงสร้างสมรรถภาพทางสติปัญญาของ Guilford's Structure of Intellect เป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการคิดสร้างสรรค์ และการจัดการเรียนรู้ ที่มีลักษณะส่งเสริมหรือกระตุ้นความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น ความเหมาะสมกับระดับการพัฒนาของเด็กแต่ละวัย และตามความถนัดในการเรียนของนักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตลอดจนจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น นักเรียนสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์แก้ปัญหาในการเรียนรู้ และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของตนได้ดีขึ้น กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล มีความอยากรู้อยากเห็น กระตือรือร้น สนใจในการเรียนยิ่งขึ้น เข้าใจและยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น มีความสุขและสนุกสนานในการเรียนรู้และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

คำสำคัญ: ความคิดสร้างสรรค์; พัฒนาการเรียนการสอน; การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

การอ้างอิง:

เครือฟ้า แก้วคุ้ม. (2566). ความคิดสร้างสรรค์กับการพัฒนาการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารดุขภูภันทิตทางสังคมศาสตร*, 13(1), 91-103.

¹ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2086 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240, ประเทศไทย
ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: wararat_aunjana@hotmail.com

Creativity and Teaching Development in Basic Education Level

Krueafah Kaewkhum¹

Abstract

This academic article aimed to analyzing creativity and teaching development at the basic education level by using the concept of teaching and learning development that promotes creativity of Reilly and Lewis (1983) Ankney and Sayre (1975) creative teaching approach and learning theories related to creative thinking such as Psychoanalytic Theory, Analytical Theory, and Guilford's Structure of Intellect provide a framework for analysis.

The results of the analysis revealed that: teaching and learning activities to develop and promote creative thinking by using creative ideas, teaching management in a manner that promotes or stimulates interest curiosity appropriate to the level of development of children in each ages, and teaching management according to students' learning aptitudes involve students in learning activities every step as well as organizing various environments around them to stimulate students in the basic education level to develop more creativity. Students can use their creativity to solve problems in learning and develop their own learning activities better, assertively expressing their opinions rationally curiosity, enthusiasm, more interested in learning, understand and accept others' reasons, students felt good and happy to learnt and got higher academic achievement.

Keywords: Creativity; Teaching Development; Basic Education

Type of Article: Academic Article

Cite this article as:

Kaewkhum, K. (2023). Creativity and teaching development in basic education level. *Ph.D. in Social Sciences Journal*, 13(1), 91-103.

¹ Doctor of Philosophy Program in Educational Research, Ramkhamhaeng University
2086 Ramkhamhaeng Road, Hau Mark, Bangkok 10240, Thailand
Corresponding Author Email: wararat_aunjana@hotmail.com

บทนำ

กระบวนการคิดทั้งหลายของมนุษย์ ความคิดสร้างสรรค์ (creative thinking) จัดเป็นความคิด ที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในระยะ 30 กว่าปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะความคิดสร้างสรรค์เป็นสื่อที่นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของมนุษย์ และความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ซึ่งมีคุณภาพมากกว่าด้านอื่นๆ และเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความก้าวหน้าของประเทศชาติ เพราะผลจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ทำให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่างๆ มากมาย ดังจะเห็นได้จากประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย ประชาชนของประเทศกล้าคิด กล้าใช้จินตนาการในการคิดสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ ประเทศไทยในยุคที่มีการเปลี่ยนผ่านประเทศ จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง ภายใต้วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ว่าด้วยความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ของประเทศ ภายใน 5 ปี โดยอาศัยหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นฐานในการพัฒนาในทุกมิติ พัฒนาทั้งประเทศไทย และประชาชนไทยในทุกด้านอย่างมีดุลยภาพ กล่าวคือ การพัฒนาในมิติหนึ่งต้องไม่ส่งผลกระทบทางลบต่อมิติอื่นๆ (Office of the Nation Economic and Social Development Board, 2011, p. 10) ดังนั้น การจัดการศึกษาของรัฐเพื่อพัฒนาคนในชาติจึงมุ่งไปที่การพัฒนา “คนไทยในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เป้าหมายในการพัฒนาประชาชนไทยทุกวัยจึงมุ่งสู่การพัฒนาคนให้เป็น คนดี คนเก่ง ที่มีศักยภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ภายใต้หลักคุณธรรม-จริยธรรม และอยู่บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาคนด้วยการศึกษาจะพบได้ในความตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ สถานศึกษาจะเป็นสถานที่หลักในการ

จัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา ตลอดจนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 15 ปี ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนอย่างรอบด้าน และสมดุล ซึ่งจุดมุ่งหมาย ในการพัฒนาคุณภาพของคน มุ่งพัฒนาการเตรียมความพร้อมทุกด้านให้กับนักเรียนทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักการอ่าน สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพ มีความสนใจใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Office of the Education Council, 2010) และจากการประเมินภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ที่ทำการประเมินคุณภาพโรงเรียนในรอบแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548 จำนวน 30,010 โรงเรียน ใน 3 มาตรฐานหลัก คือ ด้านผู้เรียน ด้านผู้บริหาร และมาตรฐานด้านครู ผลการประเมินพบว่า โรงเรียนที่ได้มาตรฐานอยู่ในระดับดี มีเพียง 10,856 โรง คิดเป็นร้อยละ 36.20 ที่เหลือเป็นโรงเรียนที่ได้มาตรฐานในระดับพอใช้ และต้องปรับปรุง จำนวน 19,145 โรง คิดเป็นร้อยละ 63.80 นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยภาพรวมในระดับ ประเทศ พบว่า มาตรฐานด้านผู้เรียน ในมาตรฐานที่ 4 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ระบุไว้ว่า “ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์” และระบุความสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ไว้ในตัวชี้วัดที่ 2 ว่า “ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์

ตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างมีสติ สมเหตุสมผล” และระบุความสำคัญของการคิดสร้างสรรค์ไว้ใน คุณภาพผู้เรียนว่า “เมื่อผู้เรียนเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 สามารถใช้วิธีการที่หลากหลาย ใช้ความรู้ ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ในวิชาคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ และมีความคิดสร้างสรรค์” (Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization), 2005) จากสภาพปัญหาดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552-2561) ควบคู่ไปกับการประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งหลักการสำคัญของหลักสูตร มีจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากลมุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความคิด โดยเฉพาะด้านการคิดสร้างสรรค์ ได้ระบุไว้ว่า “ความสามารถในการคิดเป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง และสังคม ได้อย่างเหมาะสม”

ดังนั้น จะเห็นว่าการคิดเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาคน เพราะการคิดเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ในการเรียนรู้ และแยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดีได้ การคิดสามารถฝึกฝนได้ การส่งเสริมทักษะการคิดเป็นพื้นฐานสำคัญในการปลูกฝังกระบวนการคิดที่มีความซับซ้อนมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งการสอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจะเป็นการวางรากฐานการคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ในการพัฒนาเด็กให้มี

ทักษะการคิด การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ครูต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติ จึงจะปฏิบัติอย่างได้ผล การเรียนการสอนตามระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมา ส่วนมากยังคงเน้นที่การท่องจำเนื้อหา มากกว่าที่จะเน้นทักษะการคิด โดยเฉพาะทักษะการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Chareonwoongsak (2006, pp. 46-47) ที่กล่าวว่า ระบบการศึกษาสอนให้จำมากกว่าสอนให้คิด ในระบบการศึกษาไม่มีการสอนวิธีคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจึงไม่รู้ว่าจะอย่างไรเรียกว่าคิดสร้างสรรค์ และไม่รู้ว่าเหตุใดจึงต้องคิดสร้างสรรค์ด้วย ทำให้ความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนา ซึ่งในวงการศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ต่างก็ค้นพบว่าการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนยังทำได้ในขอบเขตที่จำกัด และยังไม่บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามที่หลักสูตรต้องการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

Guilford (1967) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดออกนอกขนาน (divergent thinking) คือ ความคิดหลายทิศทาง หลายแง่มุม คิดได้กว้างไกล นำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่รวมถึง การคิดค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้

Anderson (1959) ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่า คือความสามารถของบุคคลในการคิดแก้ปัญหาด้วยการคิดอย่างลึกซึ้ง ที่นอกเหนือไปจากการคิดอย่างธรรมดา เป็นลักษณะภายในตัวบุคคลที่สามารถจะคิดได้หลายแง่มุม ผสมผสานจนได้ผลิตผลใหม่ที่ถูกต้องและสมบูรณ์กว่า

Wallach and Kogan (1965) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความคิดโยงสัมพันธ์ได้ คนที่มีความคิดสร้างสรรค์คือคนที่สามารถคิดอะไรได้อย่างสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ เช่น เมื่อเห็นคำว่า ปากกา ก็จะ

นึกถึง กระดาษ ดินสอ ฯลฯ ยิ่งคิดได้มากเท่าไรก็ยิ่งแสดงถึงศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์มากเท่านั้น

Limcharoen (2009, p.13) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการทางสมองของบุคคลที่แสดงออก ในลักษณะของความสามารถในการคิดอย่างหลากหลาย หลายทิศทาง มีความสามารถในการเชื่อมโยงสัมพันธ์ มีจินตนาการ มีการแสดงออกทางด้านจิตใจ และบุคลิกภาพ อันจะนำไปสู่การคิดแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ หรือประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่แปลกใหม่

Panmanee (1997, p. 134) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง กระบวนการทางสมองที่คิดในลักษณะอ่อนน้อม ยินยอมไปสู่การคิดค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ด้วยความคิดดัดแปลงปรุงแต่งจากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นพบสิ่งต่างๆ ตลอดจนวิธีการคิด ทฤษฎี และหลักการได้สำเร็จ

Phuvipadawat (1999, pp. 7-8) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนยากต่อการให้นิยามตายตัว ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์โดยยึดผลงานเป็นหลัก ผลงานนั้นต้องเป็นผลงานที่แปลกใหม่ และมีความค่าโดยมีคนยอมรับ ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์โดยยึดกระบวนการเป็นหลัก กระบวนการนั้นต้องเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสัมพันธ์ของหรือความคิดที่แตกต่างกันอย่างมาเข้าด้วยกันได้ ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ โดยยึดคุณลักษณะของบุคคลเป็นหลัก บุคคลนั้นต้องเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดคล่อง คิดยืดหยุ่น และคิดละเอียดลออได้ และถ้าพิจารณาจากนิยามต่างๆ ของความคิดสร้างสรรค์ จะพบในสองแนวคิด คือ แนวคิดแรกเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของบุคคล และแนวคิดที่สองเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ หรือเป็นผลมาจากเงื่อนไข หรือประสบการณ์รอบๆ ตัวบุคคล

Pornrungrroj (2003, pp. 6-7) สรุปว่า ความคิด

สร้างสรรค์เป็นความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุม และเป็นความคิดแบบอ่อนน้อม ซึ่งทำให้เกิดความคิดแปลกใหม่แตกต่างไปจากเดิม เป็นความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รอบตัว เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ จนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองให้เกิดความคิดเชิงจินตนาการ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การประดิษฐ์ หรือคิดค้นสิ่งแปลกใหม่ หรือเพื่อการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการจากประสบการณ์และความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมา

Sutharat (2004, p. 69) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่เกิดจากสมองซีกขวาเช่นเดียวกับจินตนาการและสหวิทยาณ ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่เกิดขึ้นโดยอาศัยจินตนาการเป็นพื้นฐานอันสำคัญ หากบุคคลขาดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่แตกต่างไปจากความคิดของบุคคลอื่นๆ โดยอาศัยพื้นฐานจากประสบการณ์เดิม คือ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร บุคคลใช้ทั้งประสบการณ์เดิม และปัญญาในการจัดสิ่งต่างๆ ขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ เช่น ผลงานทางด้านสิ่งประดิษฐ์ วรรณกรรม ศิลปกรรม ปรัชญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนจริยธรรม เป็นต้นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (psychoanalysis theory)

Freud (1931) เป็นผู้ก่อตั้งทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ได้กล่าวว่าแหล่งกำเนิดของความคิดสร้างสรรค์มาจากพลังผลักดันทางเพศที่เรียกว่า ลิบิโด (Libido) โดยกล่าวว่า “ระบบประสาทของมนุษย์คือศูนย์รวมของพลังผลักดันทางเพศที่เรียกว่า ลิบิโด เมื่อใดที่ ลิบิโดมีการก่อตัวขึ้นมาก็จะมีพลังจำนวนมากเปรียบเสมือนถุงที่มีลมบรรจุอยู่เต็ม หรือน้ำพุร้อนภายใต้พื้นดินที่จะต้อง

พยายามหาทางเลื่อนไหลผลักดันออกมาข้างนอก ถ้าเส้นทางตามธรรมชาติถูกปิดกั้น มันก็จะปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นรูปแบบใหม่เพื่อหาทางออกช่องทางอื่น” และฟรอยด์ได้อธิบายว่า การแสดงออกทางบุคลิกภาพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ ลิบิโด ซึ่งทำหน้าที่เป็นพลังผลักดันที่มีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ทุกคน โดยที่ลิบิโดมีอยู่ 3 ชนิด มีแหล่งกำเนิดต่างกัน และมีชื่อเรียกต่างกัน ดังนี้

(1) ลิบิโดแห่งความรัก (erotic type) ลิบิโดชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดจากอิต (id) เป็นลิบิโดที่เกิดจากความรักและความต้องการทางเพศ มีพลังผลักดันทำให้บุคคลสนใจแต่เฉพาะเรื่องรักและอยากให้ผู้อื่นรักตนเอง จากการที่ลิบิโดชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดจากอิต ดังนั้นการแสดงออกของความรักและความต้องการทางเพศจึงมักจะค่อนข้างรุนแรงชัดเจน ปราศจากความยับยั้งชั่งใจและรู้สึกหวั่นไหวต่อการสูญเสียความรักอย่างยิ่ง

(2) ลิบิโดแห่งความศรัทธาหลงไหล (obsessional type) ลิบิโดชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดจากซูเปอร์อีโก้ (super ego) พลังผลักดันจากลิบิโดชนิดนี้ ทำให้บุคคลมีความ ศรัทธาเลื่อมใสในเรื่องต่างๆ บุคคลพวกนี้จะรู้สึกหวั่นไหวต่อเรื่องคุณธรรมมากกว่าการกลัวว่าใครจะรักหรือไม่รัก ความศรัทธาหลงไหลที่มีปริมาณมากเกิดจากพลังผลักดันทางเพศที่อยู่เบื้องหลัง เนื่องจากลิบิโดชนิดนี้ถือกำเนิดจากซูเปอร์อีโก้ ดังนั้นพฤติกรรมทั้งหลายที่แสดงออกจึงอยู่ในระดับที่บุคคลสามารถรู้ตัวได้ ลักษณะเด่นของบุคคลพวกนี้ที่มองเห็นได้ชัดเจนคือ มีความเชื่อมั่นในตนเองค่อนข้างมาก ซึ่งอาจกลายเป็นความยึดมั่นถือมั่นและหลงไหลในเรื่องบางเรื่องอย่างรุนแรง

(3) ลิบิโดแห่งความหลงรักตนเอง (narcissistic type) ลิบิโดชนิดนี้มีแหล่งกำเนิดส่วนใหญ่จากอีโก้ (ego) ลิบิโดแห่งความหลงรักตนเองเป็นพลังผลักดันที่ทำให้บุคคลปกป้องรักษารักตนเอง มีความกระตือรือร้นก้าวร้าวมีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการแสดงออกในลักษณะ

ต่างๆ ที่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือปกป้องคุ้มครองตนเอง ลิบิโดชนิดนี้เกิดจากอีโก้ ดังนั้นการแสดงออกทั้งหมดตามที่กล่าวมานี้จึงอยู่ในระดับที่สังคมสามารถยอมรับได้ นอกจากนั้นเขายังได้อธิบายว่า ลิบิโดสองชนิดสามารถรวมกัน ทำให้เกิดเป็นลิบิโดชนิดผสม (mixed type) ได้ หรือไม่ก็มีการเปลี่ยนแปลงรูป (transformation) เพื่อก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับได้ เป็นต้นว่า ลิบิโดแห่งความศรัทธาหลงไหลสามารถรวมกับลิบิโดแห่งความหลงรักตนเองทำให้เกิดเป็นลิบิโดชนิดผสม (narcissistic obsessional type) ซึ่งจะมีความสำคัญอย่างยิ่งหลวงสำหรับการสร้างอารยธรรมต่างๆ ของมนุษยชาติ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างคุณธรรมจริยธรรมกับสังคม ลิบิโดชนิดนี้ก่อให้เกิดนักคิดที่มีความคิดเป็นอิสระ สามารถสร้างผลงานทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และนวัตกรรมต่างๆ ที่มีคุณค่าจำนวนมากมาย และในอีกลักษณะของลิบิโดที่มีการเปลี่ยนแปลงรูป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือการแสดงออกของกลวิธี (defense mechanism) ชนิดหนึ่งที่รู้จักกันในชื่อ “การทดเทิด” (sublimation) นั่นเอง

โดยสรุปทฤษฎีนี้พบว่าความคิดสร้างสรรค์เกิดได้ใน 2 ลักษณะ คือ

(1) ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการผสมกันของลิบิโดแห่งความศรัทธาหลงไหลกับลิบิโดแห่งความรักตนเอง เป็นความคิดสร้างสรรค์ในระดับของจิตรู้สำนึกที่เป็นต้นกำเนิดของศิลปวิทยาการต่างๆ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ และนวัตกรรมทั้งหลาย ซึ่งทำให้โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งเนื่องจากมีองค์ประกอบหลักคือ คุณธรรม และสังคมเป็นตัวคอยควบคุมกำกับ

(2) ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปของลิบิโดแห่งความรักที่เกิดจากความต้องการทางเพศ ไปเป็นลิบิโดแห่งความหลงรักตัวเอง ความคิดสร้างสรรค์ในลักษณะนี้มีความแตกต่างจากความคิด

สร้างสรรค์ชนิดแรกตรงที่มีจุดเน้นที่การแสดงรูปลักษณ์ บรรยายถึงพฤติกรรมหรือการแสดงออกทางเพศ ในลักษณะของศิลปกรรมที่สังคมยอมรับได้ โดยเหตุที่ ความคิดสร้างสรรค์ชนิดนี้มีต้นกำเนิดมาจากจิตไร้สำนึกแต่มาเปลี่ยนรูปเพื่อให้เกิดการแสดงออกอย่างเหมาะสมในระดับของจิตสำนึก ดังนั้นผลผลิตของ ความคิดสร้างสรรค์ประเภทนี้จึงมีลักษณะค่อนข้างมีปัญหาต่อศีลธรรม

2. ทฤษฎีจิตวิทยาวิเคราะห์ (analytical theory)

Jung (1961) กล่าวว่า ความคิดของมนุษย์เกิดมาพร้อมกับการปรากฏขึ้นของประสบการณ์เฉพาะตัวที่มีแต่เดิมแล้ว สมอของมนุษย์เป็นอวัยวะที่มีความซับซ้อนซึ่งมีการก่อรูปและสร้างร่องรอยต่างๆ ขึ้นมาเอง ประสบการณ์สำคัญทั้งหลายของมนุษย์ เกิดขึ้นมาก่อนแล้วทั้งนั้น สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา ล้วนเป็นภาพลักษณ์ของประสบการณ์เดิมที่มนุษย์เคยพบมาก่อนทั้งสิ้น” นอกจากนั้น ยังเชื่อว่ามนุษย์ได้เก็บสะสมประสบการณ์ทั้งหลายจากบรรพบุรุษ และรวมถึงประสบการณ์ทั้งหลายตั้งแต่แรกเริ่มของวิวัฒนาการ เป็นสัตว์เมื่อหลายสิบล้านปีมาแล้ว โดยมีการเก็บสะสมมรดกจากบรรพกาลส่วนนี้ไว้ในจิตไร้สำนึกส่วนลึกที่เรียกว่าจิตไร้สำนึกกองครวม (collective unconscious) จิตส่วนนี้จะเป็จิตใจส่วนที่เชื่อมโยงระหว่าง ความรู้ ความรู้สึก และความคิดจากบรรพบุรุษในอดีต กับสภาพจิตใจของมนุษย์ในปัจจุบัน และเชื่อว่าความคิดของมนุษย์มีกำเนิดจากจิตใจส่วนไร้สำนึกรวมทั้งความเฉลียวฉลาดหรือปัญญาของมนุษย์ที่สามารถคิดและทำอะไรต่างๆ ขึ้นมาได้ นั้นเป็นประสบการณ์เดิมที่มนุษย์แต่ละคนได้เก็บสะสมมาในชาติภพก่อนๆ ตั้งแต่เริ่มต้นของวิวัฒนาการของชีวิตจนถึงกำเนิดมาเป็นมนุษย์ในปัจจุบัน

3. ทฤษฎีโครงสร้างสมรรถภาพทางสติปัญญาของ Guilford

Guilford (1967, pp. 161-165) ได้ทำการศึกษา

และวิจัย การวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) ของสติปัญญา โดยเน้นศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผล และการแก้ปัญหา และได้เสนอแบบจำลองโครงสร้างของสมรรถภาพทางสมอง หรือแบบจำลองโครงสร้างทางสติปัญญา (The Structure of Intellect Model-SI) ซึ่งแบบจำลองนี้ได้ครอบคลุมสมรรถภาพทางสมองต่างๆ และที่สำคัญเขาได้พัฒนาวิธีการคิดขึ้น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ความคิดรวมหรือความคิดเอกนัย (convergent thinking) หมายถึง ความคิดที่นำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องตามสภาพข้อมูลที่กำหนดให้เพียงคำตอบเดียว

(2) ความคิดกระจายหรือความคิดอเนกนัย (divergent thinking) หมายถึงความคิดหลายทิศทางที่สามารถเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาได้ ตลอดจนการนำไปสู่ผลผลิตของความคิดหรือคำตอบได้หลายอย่างด้วยกัน และกิลฟอร์ด อธิบายไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ก็คือความคิดอเนกนัยนั่นเอง

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

Guilford (1967, pp. 138-140) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง หรือเรียกว่า ลักษณะการคิดอเนกนัย หรือการคิดแบบกระจาย (divergent thinking) ซึ่งประกอบด้วยความคิดพื้นฐาน 4 ประการ คือ ความคิดริเริ่ม (originality) ความคิดคล่องแคล่ว (fluency) ความคิดยืดหยุ่นหรือความยืดหยุ่นในการคิด (flexibility) ความคิดละเอียดลออ (elaboration) รายละเอียดของความคิดพื้นฐาน 4 ประการ ดังนี้

1. ความคิดริเริ่ม (originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดธรรมดา หรือความคิดง่าย ๆ ความคิดริเริ่ม หรือที่เรียกว่า Wild Idea เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม ความคิดริเริ่ม อาจเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น ดังนั้น ความคิด

ริเริ่มจึงเป็นลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นความคิดที่แปลกแตกต่างจากความคิดเดิม และอาจไม่เคยมีใครนึกหรือคิดถึงมาก่อน ความคิดริเริ่มจำต้องอาศัยความคิดจินตนาการ คิดเรื่องและคิดฝันจากจินตนาการ หรือที่เรียกว่า เป็นความคิดจินตนาการประยุกต์ คือไม่ใช่คิดเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องคิดสร้างและหาทางทำให้เกิดผลงานจึงเป็นสิ่งที่คู่กัน

2. ความคิดคล่องแคล่ว (fluency) ความคิดคล่องแคล่ว หรือความคิดคล่องตัว หมายถึง ความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ (1) ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (word fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำอย่างคล่องแคล่วนั่นเอง (2) ความคิดคล่องทางการโยงสัมพันธ์ (associational fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายกันได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ภายในเวลาที่กำหนด (3) ความคล่องแคล่วทางการแสดงออก (expressional fluency) เป็นความสามารถในการใช้สีหรือประโยค เช่น สามารถที่จะนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ บุคคลที่มีความคล่องแคล่วทางการแสดงออกสูงจะมีความคิดสร้างสรรค์ (4) ความคล่องแคล่วในการคิด (ideational fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด เช่น ให้คิดหาประโยชน์ของก้อนอิฐมาให้ได้มากที่สุด ภายในเวลาที่กำหนดให้ซึ่งอาจเป็น 5 นาที หรือ 10 นาที เป็นต้น

3. ความคิดยืดหยุ่น (flexibility) หมายถึง ประเภทหรือแบบของความคิด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (spontaneous flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดให้หลายประเภทอย่างอิสระ เช่น คนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้ว่าประโยชน์ของก้อนหินมีอะไรบ้าง ในขณะที่คนที่ไม่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้เพียงประเภทเดียว หรือสองประเภทเท่านั้น (2) ความคิดยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (adaptive flexibility) ซึ่งมีประโยชน์ต่อการ

แก้ปัญหา คนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้ไม่ซ้ำกัน ตัวอย่างเช่น ในเวลา 5 นาที ท่านลองคิดว่าท่านสามารถจะใช้หาประโยชน์อะไรได้บ้าง คำตอบอาจเป็น กระบุง กระจาด ตะกร้า กล่องใส่ดินสอ กระออมเก็บน้ำ ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความคิดยืดหยุ่นจะเป็นตัวเสริมให้ความคิดคล่องแคล่วหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อน หรือเพิ่มคุณภาพความคิดให้มากขึ้นด้วยการจัดเป็นหมวดหมู่และหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น

4. ความคิดละเอียดลออ (elaboration) ถึงแม้ว่าลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วย ลักษณะความคิดหลายลักษณะ เช่น ความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องตัวก็ตาม แต่ลักษณะความคิดละเอียดลออ ก็จะขาดเสียมิได้ หากปราศจากความคิดละเอียดลออแล้วก็ไม่อาจทำให้เกิดผลงานหรือผลิตผลสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ ความคิดละเอียดลออเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในการสร้างผลงานที่มีความแปลกใหม่เป็นพิเศษให้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์ไม่เพียงแต่ประกอบด้วยสิ่งแปลกใหม่แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ในความแปลก ความใหม่ และความพิเศษนั้นจะต้องตระหนักถึงความสำเร็จอย่างสร้างสรรค์ด้วยตัวอย่างเช่นบุคคลที่จะเป็นกวีนั้น ไม่เพียงแต่ชอบและคิดในเรื่องความงดงามของบทกลอนเท่านั้นแต่จะต้องพยายามสร้างผลงานบทกวีขึ้นมาด้วยเป็นต้น

กระบวนการคิดสร้างสรรค์ (creative process)

Reilly and Lewis (1983) ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ว่ามีประโยชน์ในการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิดสร้างสรรค์ มี 10 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การเห็นซึ่งปัญหา (perceiving problems) คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะแลเห็นปัญหาอย่างที่คนทั่วไปไม่เห็น เช่น จากสิ่งธรรมดาในชีวิตประจำวัน เขาอาจมองเห็นปัญหาที่ดูแปลกประหลาด เขาจะมอง

สิ่งเหล่านี้โดยปราศจากวงจำกัดที่คนทั่วไปมีโดยจะมองไปอีกแบบหนึ่งเห็นความสัมพันธ์ที่เราดูว่าไม่น่าจะมีความสัมพันธ์กันได้ ลงเล่นกับปัญหาอย่างสนุกสนาน หรือแม้แต่เล่นแบบเด็กเล็กๆ ลักษณะเหล่านี้ล้วนเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตงานสร้างสรรค์

ขั้นที่ 2 การขยายปัญหา (modifying the problem) คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ไม่ได้มองเห็นปัญหาแง่เดียว แต่มองดูปัญหาในแง่ต่างๆ กล่าวคือเขาอาจขยายขอบเขตของปัญหาให้กว้างไกลออกไปจากที่เห็น (expanding) อาจดูปัญหาในทางตรงกันข้าม (reversing) เช่นอาจมองจากข้างในออกมาข้างนอกมองจากด้านตรงกันข้ามดูสาเหตุและผลที่เกิดในหลายๆ มุม เขาอาจทำปัญหาให้เล็กลง (compacting) เปลี่ยนปัญหาให้อยู่ในรูปอื่น หรือเน้นไปที่จุดอื่น (transforming) หรือเพิ่มเติมรายละเอียดให้มากขึ้นในแต่ละปัญหา (elaborating) การขยายปัญหาในรูปแบบดังกล่าวนี้ ทำให้บุคคลมีทัศนะกว้างไกลต่อปัญหาเห็นหนทางต่างๆ ซึ่งอาจไม่ปรากฏถ้าไม่มีกระบวนการในขั้นนี้

ขั้นที่ 3 การประวิงคำตัดสิน (suspending judgement) คือการประวิงคำตัดสิน ความถูกต้องเหมาะสมโดยการเปิดใจยอมรับในทุกสิ่ง การประวิงคำตัดสินทำได้ยาก อย่างไรก็ตามกระบวนการความคิดสร้างสรรค์บ่งว่า บุคคลต้องทิ้งเสียซึ่งกฎข้อบังคับข้อจำกัดต่างๆ ทางสังคมและนำความคิดใหม่ๆ มาทดลอง ซึ่งความคิดนี้อาจจะเป็นประโยชน์ได้ในที่สุด คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ต้องเปิดใจให้กว้าง และขณะเดียวกันต้องมีอารมณ์ขัน และสามารถจินตนาการออกมาในรูปที่สนุกสนานและจินตนาการนั้นต้องเป็นสิ่งแปลกใหม่ด้วย

ขั้นที่ 4 ผลที่เกิดจากการฟักตัว (incubating effect) หมายถึงผลก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในขณะที่บุคคลไม่ได้ใส่ใจอยู่กับเรื่องนั้น นั่นคือเมื่อบุคคลยังแก้ปัญหาไม่ได้เขาจะหยุดคิดหรือถ่มเลิกความคิด จนกระทั่ง

หลายวันต่อมาเกิดนึกขึ้นมาได้ อย่างที่ไม่ได้นึกถึงมาก่อน นั่นคือปัญหานั้นได้แอบซ่อนตัวหรือฟักตัวอยู่ในสมองอย่างเงียบๆ จนสุกงอมและแวบออกมาโดยตัวเองไม่รู้ตัวในระยะเวลาต่อมา แม้ว่าเรื่องการฟักตัวนี้จะเป็นการยากที่จะศึกษาเพื่อหาข้อสนับสนุน อย่างไรก็ตามนักคิดสร้างสรรค์มักมีช่วงเวลานี้ขณะที่พวกเขาพยายามแก้ปัญหาได้ปัญหานั้น

ขั้นที่ 5 ความแน่วแนในความคิด (sticking with an Idea) ความแน่วแนในความคิด หรืออาจจะเรียกว่าความตื้อตึง คนที่มีความคิดสร้างสรรค์มักใช้แนวทางแก้ปัญหาที่คนทั้งหลายละทิ้งกันหมดแล้ว แต่คนที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นยังคงไม่ยอมละปัญหาเหล่านั้น จนกว่าเขาจะสามารถแก้ปัญหาได้เป็นผลสำเร็จ

ขั้นที่ 6 การมองเห็นภาพพจน์ในผลงาน (envisioning results) ในระยะแรกๆ ของกระบวนการคิดสร้างสรรค์ บุคคลควรจะสามารถมองเห็นภาพพจน์ของงานประดิษฐ์ของตนได้ อาจอยู่ในรูปภาพฝัน ซึ่งไม่จำเป็นว่ารูปภาพที่เห็นนั้นจะต้องเป็นของจริงในที่สุด แต่สิ่งที่สำคัญคือบุคคลต้องสามารถสร้างจินตนาการได้ถึงสิ่งที่อาจเป็นจริง

ขั้นที่ 7 สามารถเลือกข้อสรุปที่ดีที่สุดได้ (selecting the best conclusion) สิ่งสำคัญที่คนมักมองข้ามคือความสามารถทางสมองของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการเลือกทางที่ดีที่สุด ในหลายๆ ทางที่มีอยู่ ความสามารถนี้อาจคล้ายคลึงกับความสามารถในการประเมินผล และตัดสินใจในงานที่ต้องการวิเคราะห์ต่างๆ แต่ความแตกต่างอยู่ที่ว่าในกระบวนการคิดสร้างสรรค์นั้น การตัดสินใจต้องได้รับการประวิงไว้ จนกว่าจะได้สำรวจหนทางอื่นๆ ที่แปลกๆ และแตกต่างออกไป นั่นคือสิ่งที่ตัดสินใจได้ก็ต่อเมื่อได้เปิดใจกว้างรับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันจนหมดสิ้นแล้ว คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จึงต้องสามารถทนต่อความไม่กระจ่าง ความไม่แน่นอน ความสับสนที่เกิดขึ้นจนกว่าจะถึงเวลาตัดสินใจ

ขั้นที่ 8 เต็มใจทำในสิ่งที่ตนตัดสินใจ (willingness to facilitate a decision) จินตนาการจะสะดวกหรือมีคุณค่าเพียงไรอาจจะเปล่าประโยชน์ได้ ถ้าผู้สร้างจินตนาการนั้นไม่พยายามทำให้เป็นจริง คนที่มีความคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริงต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเปลี่ยนความฝันให้เป็นความจริง แม้จะมีอุปสรรคหรือมีการคัดค้านต่อต้านจากคนอื่น ๆ ก็ตาม แม้จะผิดหวังคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ก็จะต้องไม่ย่อท้อ และสามารถทนต่อความผิดหวังครั้งแล้วครั้งเล่า จึงดูเหมือนว่าผู้มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความสุขอยู่กับการทำงานเพื่อให้ฝันของเขาได้เป็นความจริงเท่านั้น

ขั้นที่ 9 การยอมรับในความไม่แน่นอน (acceptance of uncertainty) ลักษณะที่สำคัญของผู้มีความคิดสร้างสรรค์ คือไม่มีความลำบากใจในการเผชิญกับความสับสน ความไม่กระจ่าง เขาเหล่านั้นจะสามารถทนต่อความไม่แน่นอนได้ตลอดเวลาของการผลิตงานสร้างสรรค์ และโดยแท้จริงแล้วสถานการณ์ที่มีโครงสร้างกระจ่างชัดเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจ และไม่สนุกสำหรับคนที่มีความคิดสร้างสรรค์

ขั้นที่ 10 ความยากลำบากในการจัดระบบของสิ่งที่ไม่เป็นระบบ (hazards of systematizing the unsystematic) ไม่น่าจะเป็นไปได้ที่ว่าจะเปลี่ยนกระบวนการสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปกฎเกณฑ์ หรืออยู่ในรูปของทฤษฎีที่แน่ชัดมีระบบระเบียบ เพราะธรรมชาติของงานสร้างสรรค์จะมีลักษณะเฉพาะตัว มีความแปลก ผิดธรรมดา และไม่เหมาะสมกับความเป็นระเบียบตายตัว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการคิดสร้างสรรค์เป็นการทำงานของสมองที่คิดแก้ปัญหาได้สำเร็จ เป็นกระบวนการความรู้สึที่ไวต่อปัญหาหรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วรวบรวมความคิดตั้งเป็นสมมติฐาน รวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อทดสอบสมมติฐาน แล้วค้นพบแนวทางใหม่ ได้ผลลัพธ์เป็นแนวทางใหม่เป็นต้น

แนวการสอนความคิดสร้างสรรค์ในเด็กระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

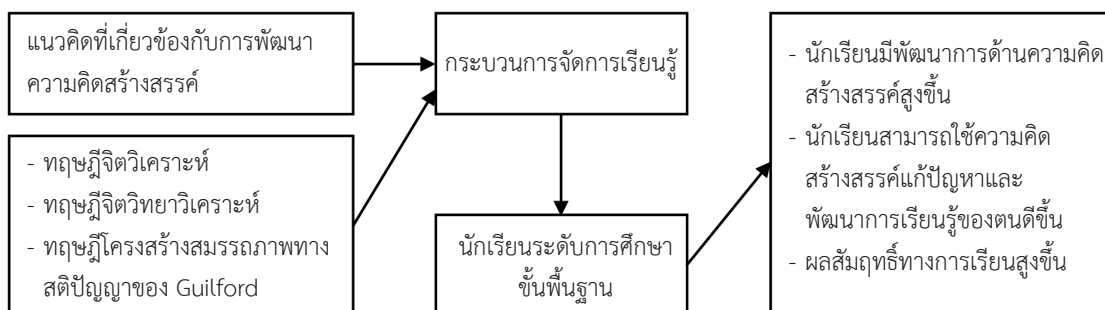
Ministry of Education (2002) ได้เสนอแนะแนวการสอนของครูที่จะช่วยให้นักเรียนได้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. สร้างความมั่นใจให้แก่นักเรียนในวันแรกของการเข้าชั้นเรียน โดยครูให้การยอมรับในความพยายามที่จะคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน
2. ประเมินและให้รางวัลในความพยายามที่จะคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน
3. ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถในการแสดงความคิดเห็น การตอบสนอง การกระตุ้นให้นักเรียนได้ซักถาม และอภิปรายอย่างอิสระ ซึ่งอาจจะใช้เกมต่างๆ เข้าช่วยด้วย
4. จัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อม เช่น ลักษณะการจัดโต๊ะเรียนที่ต้องจัดให้อยู่ในลักษณะตายตัว อยู่ในห้องเรียนนักเรียนต้องไม่ส่งเสียงพูดคุย เป็นต้น
5. เน้นกระบวนการทางความคิด ความจริง และสิ่งทางวิทยาศาสตร์ และสิ่งสำคัญคือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การเปรียบเทียบ การวิเคราะห์ และการตั้งสมมติฐาน
6. จัดหาอุปกรณ์ที่เหมาะสมให้แก่นักเรียน
7. ให้ความสนใจต่อทุกคำถามของนักเรียน ถ้าคำถามเหล่านั้นจะนอกเรื่องไปบ้าง ก็ควรอนุญาตให้นักเรียนได้ใช้ความคิด
8. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
9. พยายามส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในความคิดของตัวเอง
10. แนะนำกิจกรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับวิทยาศาสตร์กับนักเรียน
11. ให้นักเรียนบรรยายถึงตัวอย่างความคิดสร้างสรรค์ที่เคยอ่าน หรือมีประสบการณ์มาก่อน
12. จัดการเรียนการสอนโดยวิธีใหม่ ๆ ซึ่งแสดง

ถึงความคิดสร้างสรรค์ของครู และพยายามจัดกิจกรรม
ที่ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความคิดแบบอเนกนัย

13. พัฒนาทักษะการใช้คำถามของครู

กรอบในการวิเคราะห์



ภาพ 1 กรอบในการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์จากการนำแนวคิด ทฤษฎีและ
แนวการสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความคิด
สร้างสรรค์ไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนา
ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พบว่า(1) นักเรียนมีพัฒนาการด้านความคิด
สร้างสรรค์สูงขึ้น (2) นักเรียนสามารถใช้ความคิด
สร้างสรรค์แก้ปัญหาการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้
ของตนเองได้ดีขึ้น (3) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนสูงขึ้น และนอกจากนั้นนักเรียนยังสามารถใช้
ความคิดสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้ให้เกิด
ประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันของตนเอง และช่วยพัฒนา
ประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การดำรงชีวิตอยู่ในโลกของอนาคตนั้น บุคคล
จำเป็นต้องมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่าง
สร้างสรรค์ เพราะจากการศึกษาแนวโน้มต่างๆ ใน
ปัจจุบัน นักอนาคตนิยมเชื่อว่า สังคมในอนาคตจะเต็ม
ไปด้วยความหลากหลาย การคิดแก้ปัญหาจะเปลี่ยน

แนวจากการคิดเชิงจำแนกประเภท (categories) ไปสู่
การคิดโดยอาศัยบริบทของสังคม (social content)
กล่าวคือจะใช้สภาพแวดล้อมต่างๆ ในสังคมเข้ามาช่วย
แก้ปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น และต้องใช้ความรู้ ทักษะ
เจตคติ และข้อมูลต่างๆ ในสังคมเข้ามาร่วมในการแก้
ปัญหา ดังนั้นการจะอยู่รอดได้ในอนาคต บุคคลจำเป็นต้อง
ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ ทั้งนี้เพื่อให้
สอดคล้องกับความต้องการที่จะต้องใช้ความสามารถ
ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ แนวทางการพัฒนา
คนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ อาจจะกระทำได้โดยมุ่ง
พัฒนาสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวาของบุคคลอย่าง
เต็มที่ ซึ่งโดยปกติบุคคลมักใช้ความสามารถในการแก้
ปัญหาต่างๆ โดยใช้สมองซีกซ้ายไปในการวิเคราะห์
ปัญหาเป็นส่วนใหญ่ แต่จะขาดการใช้สมองซีกขวา
เข้าช่วย ด้วยเหตุนี้เองบุคคลจึงใช้อัจฉริยภาพที่มีในตัว
เองเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้อง
พัฒนาการใช้สมองซีกขวาของบุคคลให้มากยิ่งขึ้นซึ่ง
อาจทำได้โดยการใช้เทคนิคต่างๆ เช่น เทคนิคการ
เปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์ เทคนิคการใช้ภาพเป็นสื่อ
การใช้จินตนาการ การเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส

หลายๆ ด้าน และเทคนิคการพัฒนาอัจฉริยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลออกมา นั่นคือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในตัวบุคคลนั่นเอง ซึ่งเมื่อมีการพัฒนาสมอง ทั้งซีกซ้ายและซีกขวามนวกเข้าด้วยกันแล้ว บุคคลก็จะสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองได้อย่างเต็มที่ในการดำรงชีวิต ดังนั้นการวางรากฐานด้านการคิดสร้างสรรค์ หรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นกับเด็กตั้งแต่เยาว์วัยจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวงการศึกษาควรหันมาใส่ใจใส่ใจอย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในชาติ ให้มีขีดความรู้ ความสามารถทัดเทียมกับนานาชาติ อารยประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของคนในชาติสามารถพัฒนาไปพร้อมๆ กันกับการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาของไทยสมควรที่จะได้รับการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้น เพราะเยาวชนในระดับอุดมศึกษา เป็นวัยที่สามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปพัฒนาตนเองในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพในอนาคต ตามความถนัดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Ankney, P., Sayre, S. A. (1975). Starting points for creativity. *The Science Teacher*, 42(10), 23-25.
- Chareonwoongsak, K. (2006). *Creative thinking*. Success Media. [In Thai]
- Freud, S. (1931). Female sexuality. In J. Strachey (Ed.), *Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (vol. 7). Hogarth.
- Jung, C. G. (2014). *Analytical psychology: Its theory and practice* (2nd ed.). Routledge.
- Limcharoen, S. (2009). *The extra-curriculum development enhancing creativity thinking in second-level students*. Doctoral Dissertation of Education in Curriculum Research and Development, Srinakharinwirot University. [In Thai]
- Ministry of Education. (2002). *Creative Thinking*. Author. [In Thai]
- Office of the Education Council. (2010). *National education plan, revised edition (B.E. 2009-2016)*. Author. [In Thai]
- Office of the Nation Economic and Social Development Board. (2011). *The twelfth national economic and social development plan 2012-2017*. Author. [In Thai]
- Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2005). *Summary of external quality assessment results at higher education levels (173 places)*. Author. [In Thai]
- Panmanee, A. (1997) *Creativity and learning process*. Ton-Aor Grammy.
- Phuvipadawat, S. (1999). *Promoting creativity techniques*. Thai Wattana Panich. [In Thai]
- Pornrungraj, C. (2003). *Creative thinking*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Sutharat, W. (2004). *Ideas and creativity*. Suweeriyasarn. [In Thai]
- Anderson, H. H. (1959). *Creativity and its cultivation*. Harper & Row.
- Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. McGraw-Hill.
- Reilly, R. R., & Lewis, E. L. (1983). *Educational psychology*. Macmillan.
- Wallach, M. A., & Kogan, N. (1965) *Modes of thinking in young children*. Holt, Rinehart & Winston.